

Notitie reikwijdte en detailniveau

Aanscherping Omgevingsvisie Limburg 2021 naar Omgevingsvisie Limburg 2025

concept

juni 2024

Opdrachtgever:
Gedeputeerde Staten van Limburg
Postbus 5700
6202 MA MAASTRICHT

Inhoudsopgave

1. Inleiding 1.1. Aanleiding1.2. De m.e.r.-procedure bij de totstandkoming van de Omgevingsvisie Limburg 20251.3. Omgevingsvisie, beleidscyclus en milieueffectrapportage1.4. Inhoud van deze NRD1.5. Verwerking van de inspraak op de concept-NRD2. Aanscherping van de Omgevingsvisie Limburg 2.1. Start van de aanscherping van de Omgevingsvisie 20212.2. Hoe komt de aanscherping van de Omgevingsvisie tot stand?2.3. Welke rol kan de m.e.r. daarbij spelen?3. Opgaven voor Limburg 3.1. Limburg in een veranderende wereld4. Het kader voor beoordeling en vergelijking 4.1. Essentie van het planMER: beoordeling van de effecten van beleidskeuzes4.2. Welke indicatoren gaan we gebruiken	

Bijlage 1: Begrippen en afkortingen

Bijlage 2: Beoordelingskader PlanMER POVI 2021

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De Provincie Limburg gaat aan de slag met een aanscherping van de op 8 oktober 2021 door Provinciale Staten van Limburg vastgestelde Provinciale Omgevingsvisie (POVI). Aanleiding voor de actualisatie:

- Bij de vaststelling van de POVI in 2021 is vanuit PS de wens geuit om meer scherpte op onderdelen.
- De schaarste aan ruimte, milieuruimte, ruimte op het energienet en water is urgent en vraagt om scherpe keuzes in het fysieke domein. Het vraagt om regie in de ruimte.
- Het Ruimtelijk Voorstel Limburg, op verzoek van het rijk en in samenwerking met de regio opgemaakt, is op 19 december 2023 vastgesteld door GS. In het Ruimtelijk Voorstel zijn de belangrijkste keuzevraagstukken in het fysieke domein geïdentificeerd. Er is aangegeven welke keuzes door de regio zullen (moeten) worden gemaakt.

We gaan hier in paragraaf 2 nader op in.

In de aangescherpte **Omgevingsvisie Limburg** (hierna: de 'POVI') zullen we waar dat mogelijk is tot keuzes komen t.a.v. de keuzevraagstukken zoals geïdentificeerd in het Ruimtelijk Voorstel en de ontwerpende onderzoeken. We zullen gebiedsgericht samenhang aanbrengen in sectorale vraagstukken en ook gebiedsgericht een samenhangende (integrale) visie voor de toekomst van de verschillende delen van Limburg aangeven: hoe willen we dat die deelgebieden van onze provincie zich verder gaan ontwikkelen op weg naar 2030 en dan verder naar 2050? En wat is per deelgebied nodig om er voor te zorgen dat de doelen en ambities worden gehaald? De POVI blijft ook per sectoraal thema de hoofdlijnen van het beleid ten aanzien van de fysieke leefomgeving bevatten. Dat geldt ook voor de aspecten gezondheid en veiligheid, economie en de sociaal-maatschappelijke betekenis van ruimtelijke keuzes.

1.2 De m.e.r.-procedure bij de totstandkoming van de Omgevingsvisie Limburg 2025

De POVI stelt op strategisch niveau de kaders voor het provinciaal handelen bij toekomstige ontwikkelingen en activiteiten. De POVI bevat daarmee de belangrijke keuzes ten aanzien van het te voeren beleid en vormt de basis voor verdere uitwerkingen en plannen.

Ten behoeve van de besluitvorming voor de POVI 2021 is een m.e.r.-procedure gevolgd. In het advies dat de Commissie m.e.r. heeft uitgebracht over het planMER opgesteld ten behoeve van de POVI 2021 benadrukt de commissie dat het bij een omgevingsvisie die algemeen en vooral procesmatig van aard is, niet mogelijk is om effecten van plannen te bepalen en uitspraken te doen over doelbereik. Bij de aanscherping van de POVI gaat het nu juist om het gebiedsgericht maken van (scherpe) keuzes ten aanzien van schuurpunten en ruimteclaims. Dat maakt dat we van mening zijn dat een planMER hier toegevoegde waarde heeft.

Om bij deze gebiedsgerichte keuzes het milieubelang¹ volwaardig mee te laten wegen wordt ten behoeve van het opstellen van de aangescherpte Omgevingsvisie een milieueffectrapportage (m.e.r.) uitgevoerd en een MER en Passende Beoordeling opgesteld².

Wij zijn voornemens om over onze opvatting bij de start van de m.e.r.-procedure met de Commissie MER van gedachten te wisselen.

De eerste stap in de m.e.r.-procedure is het opstellen en publiceren van deze concept **notitie Reikwijdte en Detailniveau** (NRD). Hiermee wordt het voornemen tot het doorlopen van de m.e.r.-procedure bekend gemaakt en een ieder in de gelegenheid gesteld te reageren. De bekendmaking van de concept-NRD is gekoppeld aan de aankondiging dat de Provincie Limburg haar POVI gaat aanscherpen. Op basis van de reacties op het concept NRD wordt een definitieve NRD vastgesteld.

In deze (concept) NRD is op hoofdlijnen aangegeven wat er in de m.e.r. wordt onderzocht (reikwijdte) en op welke wijze dit onderzoek uitgevoerd wordt (detailniveau). Het is de bedoeling dat de m.e.r. in nauwe samenhang met de aanscherping van de POVI zal plaatsvinden.

Milieueffectrapportage Aanscherping Omgevingsvisie Limburg: brede benadering

Milieueffectrapportage wordt uitgevoerd op basis van de regelgeving in de Omgevingswet en de Europese regels die daaraan ten grondslag liggen. In deze wet wordt de term milieu gebruikt, bijvoorbeeld bij het beschrijven van de reden voor m.e.r.: het milieubelang op een evenwichtige manier te laten meewegen bij het nemen van besluiten.

De term *milieu* is in de huidige tijd echter niet meer representatief: in de huidige m.e.r. –procedure wordt breed en integraal gekeken. Dat wil zeggen dat bijvoorbeeld ook gezondheid, veiligheid, duurzaamheid, mobiliteit en bereikbaarheid worden onderzocht.

Met het in werking treden van de Omgevingswet spreken we meer over de (fysieke) leefomgeving.

1.3 Omgevingsvisie, beleidscyclus en milieueffectrapportage

De Omgevingswet geeft een strategische plek aan het basisbeginsel van beleid: de cyclus van beleidsontwikkeling, beleidsuitwerking, uitvoering en monitoring en evaluatie. De strategische keuzes voor de lange termijn die de essentie zijn van een omgevingsvisie zijn het resultaat van de ontwikkeling van nieuw en/of aangepast beleid.

De beleidsontwikkeling wordt, in de benadering van de beleidscyclus, geïnitieerd en gevoed door autonome trends, nieuwe inzichten en ontwikkelingen (zoals de klimaatverandering en de noodzaak tot de energietransitie). Monitoring en evaluatie van het bestaande beleid ten opzichte van deze nieuwe ontwikkelingen leiden dan tot nieuw beleid of bijstelling van bestaand beleid.

¹ De term milieu dekt niet meer de lading, maar is nog wel in gebruik als de wettelijke term (zie ook het kader).

² Het is gebruikelijk de afkortingen (de) m.e.r. en (het) MER te gebruiken. De afkorting m.e.r. met kleine letters en puntjes ertussen staat voor de volledige procedure, de milieueffectrapportage. MER met hoofdletters, zonder puntjes staat voor het milieueffectrapport, het rapport dat hierbij opgesteld wordt. Ook hierbij geldt dat in het MER niet alleen naar het milieu wordt gekeken, maar naar het brede beoordelingskader van alle relevante omgevingsfactoren.

Figuur 1.1 Beleidscyclus zoals opgenomen op de website www.aandeslagmetdeomgevingswet.nl

Het tot stand komen van een POVI is telkens het resultaat van de inzichten, kennis en beleidsontwikkeling tot het moment van vaststelling. De **milieueffectrapportage** heeft in het proces op weg naar een POVI verschillende functies:

- het hanteren van een integraal beoordelingskader;
- het signaleren en agenderen van mogelijke toekomstige problemen in de leefomgeving, als input voor de ontwikkeling van beleid;
- het bijdragen aan het ontwikkelen van (thematische) beleidsopties, in het bijzonder keuzerichtingen t.a.v. de geïdentificeerde keuzevraagstukken
- het beoordelen van mogelijke (thematische) beleidsopties;
- het bijdragen aan het formuleren van het integrale beleid van de omgevingsvisie, onder meer door het signaleren van tegenstrijdigheden of kansen;
- het inzichtelijk maken en het integraal beoordelen van de (milieu)effecten van het voorgenomen beleid op de leefomgeving; dit kan worden beschouwd als een belangrijk onderdeel van de formele (wettelijke) functie van de m.e.r. voor de omgevingsvisie.

Dit is verder beschreven in hoofdstuk 4 van deze NRD³.

1.4 Inhoud van deze NRD

In hoofdstuk 2 is een beschrijving opgenomen van de visie van de provincie op de Omgevingsvisie. Hierbij gaat het om het proces dat de Provincie heeft opgezet om tot de aanscherping van de Omgevingsvisie 2021 te komen en om de beoogde inhoud van de Omgevingsvisie 2025 (hoe abstract of concreet wordt de visie en gebiedsgerichte onderdelen?) te omschrijven. De belangrijkste [geactualiseerde] opgaven voor Limburg voor de komende jaren zijn beschreven in hoofdstuk 3. Deze opgaven zijn bepalend voor de reikwijdte van de onderzoeken in de m.e.r.. Hoofdstuk 4 beschrijft het integrale beoordelingskader dat voor de diverse functies van de m.e.r. noodzakelijk is. Dit onderdeel van de NRD beschrijft het detailniveau van de uit te voeren onderzoeken en analyses. De voorgenomen aanpak van de m.e.r., in samenhang met de totstandkoming van de Omgevingsvisie, is toegelicht in hoofdstuk 4 van deze NRD. In de bijlagen zijn een begrippenlijst en het beoordelingskader uit het planMER POVI 2021 opgenomen.

³ In beleidscyclustermen vervult de m.e.r. dus zowel een rol bij de ex post als de ex ante beleidsevaluatie

[Typ hier]

1.5 Verwerking van de inspraak op de concept-NRD

De concept-NRD zal ter inzage worden gelegd. Eenieder heeft dan de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen.

Aan de hand van een concept-NRD zullen wij als bevoegd gezag de wettelijke adviseurs, de Commissie m.e.r. en de betrokken bestuursorganen raadplegen over de reikwijdte en het detailniveau van het MER.

2 Aanscherping van de Omgevingsvisie Limburg 2021

Dit hoofdstuk geeft een korte toelichting op de aanscherping van de Omgevingsvisie Limburg 2021.

2.1 Start van de aanscherping van de Omgevingsvisie 2021

Gedeputeerde Staten van Limburg hebben op 26 maart 2024 hun Plan van aanpak voor de aanscherping van de POVI vastgesteld en ter sondering aan Provinciale Staten toegezonden. De Commissie Leefomgeving uit Provinciale Staten heeft het Plan van aanpak op 19 april besproken. De hoofdlijnen van de aanpak wordt door de Commissie onderschreven, er zijn opmerkingen en aandachtspunten meegegeven voor het proces en product.

Het Plan van aanpak schetst de aanleiding voor de aanscherping van de POVI en geeft tevens aan wat de belangrijke accentverschillen zullen zijn ten opzichte van de huidige POVI.

Aanleiding voor de aanscherping

Op 8 oktober 2021 is de eerste provinciale Omgevingsvisie (POVI) vastgesteld door PS. Deze visie is nu ruim twee en een half jaar oud. Gezien het abstractieniveau en de lange termijn (2030-2050) van dergelijke visies is een herziening op zo'n korte termijn normaal gesproken niet nodig. Zoals onder 1.1 gezegd zijn er meerdere redenen om dat nu wel te doen.

a. Meer richting en sturing

Bij de vaststelling van de POVI in 2021 is vanuit de gemeenten en vanuit PS de wens geuit om meer scherp te worden op onderdelen. Het heeft geresulteerd in een toezegging vanuit GS (8980) om via gebiedsgericht ontwerpend onderzoek tot ontwikkelscenario's met keuzemogelijkheden te komen en die aan PS voor te leggen. Deze ontwerpende onderzoeken zijn inmiddels afgerond (Noord-Limburg West; Ontwikkelperspectief NOVEX De Peel; Panorama Zuid-Limburg, Midden-Limburg) of in uitvoering (Noord-Limburg Oost) en geven input voor concretisering en nadere verdieping van de POVI.

b. Regie op de ruimte

De schaarste aan ruimte, milieuruimte, ruimte op het energienet en water is urgent en vraagt om scherpe keuzes in het fysieke domein. Die keuzes zijn hard nodig om de voortgang van de beoogde transities (landelijk gebied, energie, circulaire economie) niet in gevaar te brengen. In het Ruimtelijk Voorstel (vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 19 december 2023) zijn de vele doelen in beeld gebracht (incl. herkomst, zwaarte en status).

Het vraagt om regie in de ruimte. Gedeputeerde Staten hebben daarover op 25 april 2023 een uitgebreide mededeling gedaan aan Provinciale Staten ('Regie op ruimteclaims, op weg naar een samenhangende aanpak').

Ook het Rijk constateert dat de grote verbouwing van Nederland vraagt om meer regie, ook van rijkszijde (zie o.m. Voorontwerp Nota Ruimte).

In december 2023 verscheen het advies van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli)

‘de uitvoering aan zet: omgaan met belemmeringen bij de uitvoering van beleid in de fysieke leefomgeving’, waarin de Rli benadrukt dat omgevingsvisies bij uitstek de plek zijn om het verhaal van een opgave, gebied of regio te verwoorden en waarin prioriteiten kunnen worden gesteld.

c. Het Ruimtelijk Voorstel

Het Ruimtelijk Voorstel Limburg is op 19 december 2023 vastgesteld door Gedeputeerde Staten na twee sonderende rondes bij de Statencommissie Leefomgeving, de drie Limburgse regio’s en het Waterschap Limburg en vervolgens aan het Rijk aangeboden. De officiële aanbieding aan minister de Jonge vond plaats op 8 februari 2024.

In het Ruimtelijk Voorstel zijn, mede op uitnodiging van het Rijk, de belangrijkste keuzevraagstukken in het fysieke domein geïdentificeerd. Er is aangegeven welke keuzes door de regio zullen (moeten) worden gemaakt. Nadrukkelijk is in het Ruimtelijk Voorstel aangegeven dat de Provincie de regie neemt om gezamenlijk tot die keuzes te komen. Richting Staten is aangegeven dat we met het oog hierop aansluitend begin 2024 starten met de voorbereidingen om tot een aanscherping van onze provinciale Omgevingsvisie te komen.

Een bijkomende reden is dat in diverse trajecten gebiedsgericht (kaderstellende) keuzes worden uitgewerkt die effecten hebben op het fysieke domein en in samenhang opgepakt moeten worden. Energie, woningbouw, mobiliteit, de ontwikkeling van bedrijventerreinen en de aanpak van alle vraagstukken in het landelijk gebied zullen lopende de voorbereiding van de actualisatie van de POVI daarbij de meeste aandacht vragen.

Waar het gaat om kaderstellende keuzes in het fysiek domein, zullen die uiteindelijk door PS worden genomen in het kader van de Omgevingsvisie. Provinciale Staten hebben in 2021 gevraagd om meer richting en sturing vanuit de POVI. Het is dus van belang dat Provinciale Staten door middel van deze aanscherping van de POVI gebiedsgericht hun kaderstellende keuzes kunnen maken.

De noodzaak om lopende het proces van actualisatie actuele inzichten en kennis te vertalen in besluiten zal op weg naar de door Provinciale Staten vast te stellen aangescherpte POVI alertheid vragen in het bestuurlijk-bestuurlijk samenspel tussen Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten.

Dat laatste is ook van belang met het oog op het opnemen van juridisch bindende bepalingen in de Omgevingsverordening. De POVI en de programma’s ter uitwerking van het beleid uit de POVI zijn namelijk slechts zelfbindend voor de Provincie.

Beoogd resultaat/ productbeeld

Het beoogd resultaat is een door Provinciale Staten vastgestelde aangescherpte provinciale Omgevingsvisie (POVI). Die POVI vervult de centrale rol in het fysieke domein zoals beschreven in de Omgevingswet, en neemt een heldere (voor iedereen duidelijke) positie in in het systeem van beleid. Een toekomstvast document met zo veel mogelijk draagvlak van partners en stakeholders. Vooral ook een document waarin daadwerkelijk keuzes gemaakt worden ten aanzien van de keuzevraagstukken die in de ontwerpende onderzoeken en het Ruimtelijk Voorstel zijn geïdentificeerd.

Een document dat tevens de basis biedt voor een provinciaal ruimtelijk beleid dat gericht is op

“evenwichtige toedeling van functies aan locaties” (conform Omgevingswet) en dat voldoet aan de eisen die de wet stelt aan dergelijke documenten.

Ten aanzien van het productbeeld en proces is een aantal principiële keuzes gemaakt.

A. Koppelen aan traject om de Omgevingsverordening aan te scherpen?

Ook de Omgevingsverordening zal vernieuwd moeten worden, om te zorgen voor juridisch bindende doorwerking van die onderdelen van het beleid waarvoor Provinciale Staten dat wenselijk of nodig achten. Het gaat dan om instructiebepalingen richting gemeenten en/of waterschap of om rechtstreeks werkende bepalingen gericht op bedrijven en burgers. De basis voor dergelijke bepalingen in de Omgevingsverordening ligt in beleidsuitspraken in de POVI of in programma's of andere beleidsdocumenten waarin we de POVI verder uitdiepen. Vanwege de nauwe samenhang tussen Omgevingsvisie en Omgevingsverordening is de insteek om beide trajecten zoveel mogelijk samen op te laten lopen.

In de praktijk komt dit neer op het volgende. Op het moment dat de contouren van beleidskeuzes en maatregelen helder worden gaan we aan de slag met een vertaling naar juridische bepalingen in de verordening voor die onderdelen waarvoor dat wenselijk geacht wordt. Dan wordt ook duidelijk of een goede juridische borging in de verordening mogelijk is. Voornemen is om de zienswijzeprocedures voor visie resp. verordening niet volledig samen te laten lopen maar te wachten met terinzagelegging van de ontwerp Omgevingsverordening tot het moment waarop de zienswijzen op de ontwerp POVI beoordeeld zijn en Gedeputeerde Staten een definitief POVI-voorstel aan Provinciale Staten hebben verstuurd.

Inmiddels (mei 2024) is een tussentijdse aanpassing van de Omgevingsverordening in gang gezet voor de volgende onderwerpen: zonneparken op landbouwgrond; maatwerkregel bedrijfskavels > 5 ha; omgevingswaarden overstromingsrisico's; technische wijziging m.b.t. beschermingsgebied Einstein Telescope. Beoogd is vaststelling hiervan door PS najaar 2024.

B. Invullen van de (versterkte) provinciale regierol.

In het Ruimtelijk Voorstel zijn keuzevraagstukken geïdentificeerd. In de ontwerpende onderzoeken zijn scenario's uitgewerkt met gebiedsgerichte keuzemogelijkheden voor toekomstige ontwikkelingsrichtingen. De inzet is om de komende periode op deze punten tot daadwerkelijke keuzes te komen, zodat ze in de POVI en eventueel verordening verankerd kunnen worden. Dat vormt de belangrijkste aanleiding voor aanscherping van de POVI.

Nadrukkelijk is in het Ruimtelijk Voorstel aangegeven dat de Provincie de regie neemt om gezamenlijk tot die keuzes te komen. Hoe dat in het traject wordt ingevuld (via consensus of meer directief, met bijbehorende rolverdeling, wijze van samenwerking en instrumenten) is een belangrijke vraag waarover we nadere duidelijkheid zullen moeten geven. Relevant in dit verband is de toezegging van Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten om een voorstel uit te werken hoe de regie op het ruimtelijk domein meer naar de Provincie kan worden toegetrokken (toezegging Staten 9324).

Deze vraag sluit nauw aan bij het art 217a (Provinciewet)-onderzoek dat door de provincie Limburg wordt uitgevoerd naar de rol en positionering van de Provincie in de sturing op en afweging vanuit majeure transitie voortkomende ruimtelijke claims. Dat onderzoek kijkt

zowel terug (ex-post) als vooruit (ex-ante). Het ligt dan ook voor de hand om zowel het voornemen als beschreven in het Ruimtelijk Voorstel als de toezegging te betrekken in dit onderzoek. Streven is om waar mogelijk tussentijds al bevindingen uit dit traject te benutten. Aandachtspunt hierbij is onder meer het benutten van mogelijkheden om de samenwerkings- en overlegstructuur in en met de regio's efficiënter en slagvaardiger te maken.

C. Aanscherping, en deels een meer fundamentele aanpassing.

Voor de hand ligt het volgende:

- Een aantal onderwerpen uit de huidige POVI kan zonder heel grote wijzigingen in de nieuwe POVI overgenomen worden. Denk aan de geformuleerde ambities en provinciale belangen.
- De scope blijft de volle breedte van het fysiek domein. Actuele thema's als ruimte voor defensie, batterij-opslag, energieinfrastructuur/ warmtenetten, kernenergie, natuurinclusief bouwen etc. zullen worden toegevoegd of krijgen meer aandacht.
- De teksten worden geactualiseerd. Dat is, zelfs nu de POVI nog maar twee en een half jaar oud is, hard nodig, want er zijn heel veel ontwikkelingen tegelijkertijd (nieuwe rijkskaders, nieuwe wetgeving, enz).
- De inzet van het (ruimtelijk) instrumentarium had al aandacht in de huidige POVI. Het instrumentarium zal, tegen de achtergrond van de inwerkingtreding van de Omgevingswet én het traject om de provinciale regie te versterken, zeker extra aandacht krijgen.
- De huidige POVI is al Omgevingswet-proof. Wettelijk gezien is het digitale plan leidend. Conform de eisen vanuit het DSO (Digitaal Stelsel Omgevingswet) moet de POVI objectgericht opgebouwd/ geschreven worden. Voor de huidige POVI is dat in beperkte mate het geval, mede als gevolg van het feit dat die POVI geen plankaarten bevat. Op basis van de opdracht van PS om meer richting en sturing te geven ligt het voor de hand om in de nieuwe POVI een stap te zetten in het benutten van de kansen die objectgerichte formulering biedt, namelijk het koppelen van beleidsuitspraken aan specifieke gebieden.

De bovengenoemde punten bij elkaar vormen de minimaal noodzakelijke aanpassing van de POVI. Beoogd wordt om daarnaast de volgende meer fundamentele aanpassingen in de POVI door te voeren.

- a. De POVI is nu primair sectoraal ingestoken, de focus ligt op thematische visies voor 12 thema's. De ontwerpende onderzoeken die in opdracht van Provinciale Staten samen met de regio's zijn uitgevoerd kennen een gebiedsgerichte insteek. Ook het Ruimtelijk Voorstel is veel integraler ingestoken. Streven is om die integrale insteek te laten doorwerken in de nieuwe POVI.

Een zekere ordening blijft overigens altijd nodig. In het Ruimtelijk Voorstel is een indeling in drie perspectieven aangehouden, conform de indeling die het Rijk heeft gemaakt in het Startpakket fysieke leefomgeving: perspectief voor landbouw en natuur; ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie; leefbare steden en regio's. Die indeling komt ook terug in de r Contourennotitie Nota Ruimte (daar wordt

- gesproken over drie bewegingen) en in redelijk vergelijkbare vorm in de ontwerpende onderzoeken (ondergrond, netwerken, occupatie).
- b. De POVI is veelomvattend en telt bijna 200 bladzijden. Het Ruimtelijk Voorstel is veel compacter. Uit de reacties blijkt dat die compactheid en de focus op essenties breed gewaardeerd wordt. Streven is om toe te werken naar een compacte(re) POVI. Belangrijk is wel om te beseffen dat de compactheid van het Ruimtelijk Voorstel voor een deel het gevolg is van het selectieve karakter ervan. Thema's als glastuinbouw, erfgoed, vrijetijdseconomie zijn niet uitgewerkt. Wellicht is een tweedeling mogelijk in de tekst (hoofdkeuzes, uitwerking). Uiteraard voor zover dat in het DSO inpasbaar is.
 - c. Aan de in de POVI geformuleerde Limburgse principes wordt het principe 'water en bodem sturend' toegevoegd. Het is een nieuw principe, en tegelijkertijd ook een nadere concretisering van het bestaande principe 'de kenmerken en identiteit van gebieden staan centraal'. Door het Rijk zijn eind 2022 in een beleidsbrief 33 structurerende keuzes benoemd. Nu zijn voorstellen in de maak voor de doorwerking en borging daarvan. In het Ruimtelijk Voorstel is aangegeven dat de Provincie Limburg de lijn van het Rijk ondersteunt om bij afwegingen de aspecten water en bodem sterker mee te wegen dan voorheen. Zonder dat dit leidt tot een eenzijdige afweging.
 - d. De huidige POVI bevat geen plankaart. De ruimtelijke sturing van dit plan is ook heel beperkt in vergelijking met een plan als het POL2001. Daarin werden onder de noemer 'sturen op variatie' vier kwaliteitsprofielen, uitgewerkt in 10 perspectieven onderscheiden (gebieden/ zones waarin de focus meer of minder gelegd werd op bepaalde ruimtelijke ontwikkelingen, bv ruimte voor stedelijke ontwikkeling, voor ontwikkeling van landbouw en toerisme etc.)
De uitgevoerde ontwerpende onderzoeken bieden nu een basis om tot hoofdkeuzes voor bepaalde gebieden te komen.
Streven is om via de aangepaste POVI meer ruimtelijke sturing te geven door hierin een plankaart op te nemen. Dit als basis voor een gebiedsgerichte aanpak. Dat kunnen gebieden op verschillende schaalniveaus zijn.
 - e. In de huidige POVI zijn drie regionale visies opgenomen (voor Noord-, Midden- resp. Zuid-Limburg, tot stand gekomen in samenspraak met de gemeenten). Nu er ontwerpende onderzoeken per regio liggen (voor Midden-Limburg wordt die op korte termijn aan gemeenten en provincie toegezonden, voor Noord-Limburg Oost wordt die in het derde kwartaal 2024 afgerond) vormen die de nieuwe toekomstbeelden per regio, de stip op de horizon, basis ook voor regionale agenda's. Ze vormen een bouwsteen voor de nieuwe POVI. Nader bezien wordt of we in de geactualiseerde POVI regionale visies met kaartbeelden opnemen of dat juist gekozen wordt voor een kaartbeeld voor Limburg als geheel.
 - f. In de huidige POVI krijgen verschillende onderwerpen die met leefbaarheid te maken hebben aandacht. Inzet is om het nadenken over de sociaal-maatschappelijke betekenis van fysiek-ruimtelijke maatregelen nadrukkelijk[er] mee te nemen. Ook het thema leefbaarheid (waaronder gezondheid en veiligheid) geven we een centralere rol..
 - g. De huidige POVI heeft als tijdshorizon 2050, maar de uitwerking voor middellange/ lange termijn is vrij beperkt en erg algemeen. Inzet is om meer scherpte in de tijdshorizon aan te brengen. Daar leveren de ontwerpende onderzoeken (hoofdkeuzes voor gebieden)

en lange termijn visies voor economie, energie, mobiliteit en wonen belangrijke input voor.

- h. Inzet is om de grensoverschrijdende component steviger invulling te geven, mede op basis van de ontwerpende onderzoeken en sectorale verkenningen. Wellicht toegespitst op een aantal thema's.

Keuzevraagstukken, verkenningsvraagstukken, uitvoeringsvraagstukken

In het Ruimtelijk Voorstel (zie: <https://www.limburg.nl/onderwerpen/omgeving/regie-ruimteclaims/>) maken we onderscheid tussen keuzevraagstukken ("waar liggen er schuurpunten tussen opgaven die om een keuze vragen?"), verkenningsvraagstukken ("waar zijn nadere verkenningen nodig om meer inzicht te krijgen op de ruimtelijke impact van opgaven of consequenties voor de omgevingskwaliteit?") en uitvoeringsvraagstukken ("wat is er nodig: wat zijn de randvoorwaarden voor een doelgerichte, effectieve uitvoering van de beoogde maatregelen?"). Die vraagstukken zijn in het Ruimtelijk Voorstel benoemd en vormen een basis voor de gebiedsgerichte integratie.

Het Ruimtelijk Voorstel -mede op verzoek van het rijk opgesteld- is bedoeld als basis om met het rijk afspraken te maken over beantwoording van die vraagstukken, waar we als regio het rijk in het samenspel tussen en samenwerking van vier overheden nadrukkelijk een rol toedichten.

De vraagpunten uit de ontwerpende onderzoeken gaan ook over vraagstukken die bovenlokaal of regionaal spelen en ook voor een goed begrip en de passende aanpak bovenlokaal moeten worden gezien. De vraagstukken uit Ruimtelijk Voorstel en ontwerpende onderzoeken liggen [vanzelfsprekend] in elkaars verlengde. In paragraaf 3 hebben we de onderwerpen kort bij elkaar gezet. Daar zitten [uiteraard] geen verrassingen tussen.

In paragraaf 4.3 vatten we kort samen hoe we de m.e.r. willen gaan opzetten om het planMER een helpende bouwsteen te laten zijn in ons proces op weg naar een aangescherpte POVI.

Bouwstenen voor de POVI

De POVI schetst voor onze provincie de gewenste fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen voor de lange termijn: als we blijven werken aan Limburg als een provincie waarin het goed leven, wonen en werken is, wat betekent dat dan voor de manier waarop we alle fysiek-ruimtelijke wensen, belangen, vraagstukken en opgaven van onze Limburgse samenleving in samenhang vertalen naar hoofdcoersen per deelgebied? En wat betekent het consequent nastreven van die hoofdcoersen voor de keuzes en beslissingen die we voor de korte en middellange termijn moeten maken? Vooral omdat de actualiteit steeds opnieuw aandacht zal vragen voor deel-problemen en deel-vraagstukken.

De context waarbinnen we de huidige POVI gaan aanscherpen bestaat uit bouwstenen die een mengeling zijn van actuele inzichten die deels zijn gericht op de kortere termijn, deels op de lange termijn. Coalitieakkoord en beleidskaders, huidige POVI, Ruimtelijk Voorstel (incl. ruimtebalans), een mogelijk Ruimtelijk Arrangement Rijk-Provincie, provinciale programma's, (voorontwerp) Nota Ruimte, nationale programma's, ontwerpende onderzoeken Provincie en regio's, toekomstvisies en beleidsbrieven. Ook lopende en beoogde onderzoeken, bv

[Typ hier]

brownfieldanalyse bedrijventerreinen, circulaire economie, WUR-onderzoek maatregelpakketten landelijk gebied, waterbeschikbaarheidsscenario's, onderlegger water en bodem, verkenningen naar de impact van nieuwe Europese en nationale regelgeving en vele andere vormen belangrijke input.

Het colleg van GS heeft besloten vier samenhangende en integrale toekomstvisies op te gaan stellen voor economie, mobiliteit, energie en wonen. De richtinggevende uitspraken en strategische keuzes die in deze visies worden opgenomen zijn belangrijke bouwblokken voor de POVI.

De Ontwikkelperspectieven voor de twee Limburgse NOVEX-gebieden (De Peel en Zuid-Limburg) vormen ook een belangrijke bouwsteen. Niet alleen maken ontwerpende onderzoeken er deel van uit, ze maken ook helder welke thema's samen met het Rijk worden opgepakt.

Alles bijeen een enorme hoeveelheid bouwstenen, die we moeten ordenen en verbinden ten behoeve van een lange termijnvisie én de keuzes die op korte termijn moeten worden gemaakt om die lange termijn visie te realiseren. De kracht van de POVI moet juist zijn om dat overzicht te bieden.

Een bijzondere bouwsteen vormt het planMER/passende beoordeling. De voorliggende (concept) NRD beschrijft hoe we die bouwsteen willen aanpakken.

Het 'portret van Limburg', onderdeel van het planMER omgevingsvisie 2021 geeft een goed beeld van bestaande knelpunten in de leefomgeving, zoals bij natuur, landschap en gezondheid. Dat portret kunnen we deels nog gebruiken. We vullen het in elk geval aan met een overzicht van het huidig ruimtegebruik van Limburg en nieuwe ruimtelijke claims.

Ten behoeve van verschillende provinciale programma's zullen naar verwachting ook planMER's opgesteld moeten worden.

2.2 Hoe komt de aanscherping van de Omgevingsvisie tot stand?

De aanpak van de aanscherping van de Omgevingsvisie bestaat uit meerdere fasen.

We onderscheiden daarbij drie hoofdfasen:

1. Voorbereidingsfase, resulterend in de feitelijke start van het traject
2. De beleidsontwikkende fase, resulterend in een ontwerp POVI
3. De besluitvormende fase, resulterend in vaststelling van de POVI door Provinciale Staten

Het opstellen van een Nota Reikwijdte en Detailniveau (NRD) maakt onderdeel uit van de voorbereidingsfase.

We streven er naar om de definitieve NRD aan het einde van het derde kwartaal van 2024 af te kunnen ronden.

[Typ hier]

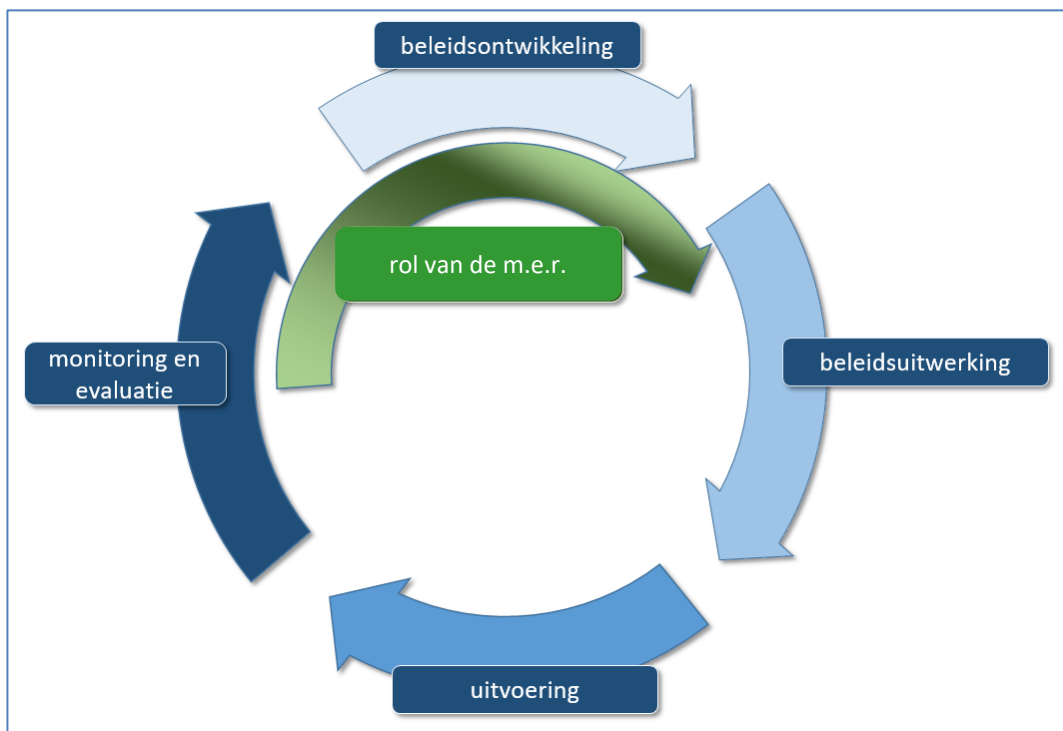
In deze voorbereidingsfase willen we ook het communicatie- en participatieplan opmaken. Het samenspel en de samenwerking met de gemeenten, Waterschap Limburg en het rijk zal daar een belangrijk onderdeel van gaan zijn. Ook de betrokkenheid van onze regionale partners zullen we daarbij goed organiseren.

We zullen nog even moeten afwachten hoe het overleg met het rijk verder zal gaan verlopen, afhankelijk van de wijze waarop het rijk haar regierol op de ruimte verder zal willen gaan vormgeven. Wij zullen met onze gemeenten en het Waterschap in elk geval spreken over de invulling van de provinciale regierol.

2.3 Welke rol kan de m.e.r. daarbij spelen?

De bijdrage van een milieueffectrapportage bij het aanscherpen van de Omgevingsvisie ligt vooral bij het inzichtelijk maken van de milieueffecten bij de verschillende scenario's voor hoofdkoersen voor deelgebieden binnen onze provincie. Dit kan verder gaan dan de wettelijke verplichting om de milieugevolgen van het voorgenomen beleid in beeld te brengen.

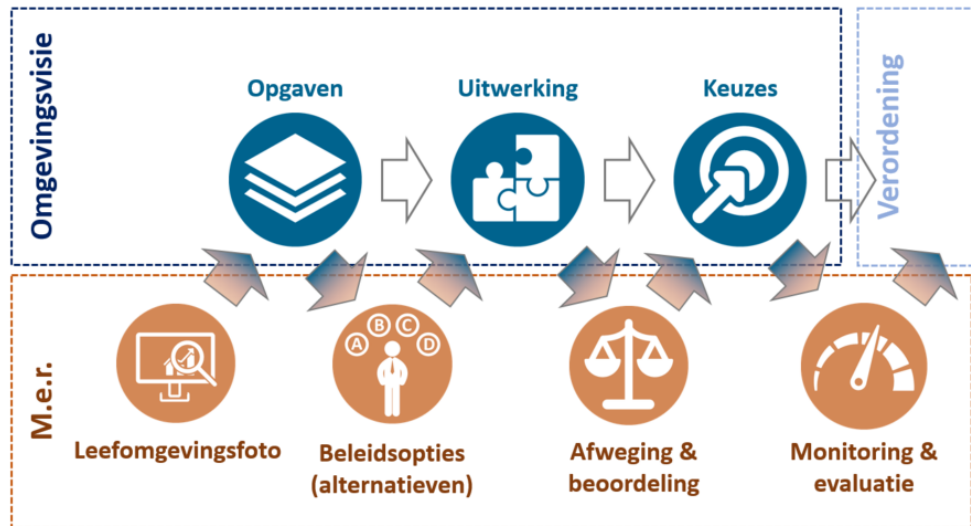
Er zal een fase in de voorbereiding van het ontwerp voor de aanscherping van de POVI komen waarin we de beschikbare bouwstenen (waaronder de m.e.r.) bij elkaar gaan brengen. Dat proces zal ongetwijfeld weer nieuwe inzichten en conclusies opleveren ("iteratief proces"). De crux gaat zijn om bij het ontwerp dat vervolgens ter visie gaat het inzicht te geven welke afwegingen in dat proces tot welke keuzes hebben geleid.

De rol van de m.e.r. is gericht op het agenderen van opgaven aan de hand van een foto van de leefomgeving, het beoordelen van (spanningen tussen) voorgenomen beleidsopties en het in

[Typ hier]

beeld brengen van mogelijke consequenties (kansen en risico's) voor beleidskeuzes. In hoofdstuk 4 wordt hierop nader ingegaan.

3 De opgaven voor Limburg

3.1 Limburg in een veranderende wereld

De wereld is groter dan Limburg alleen, en zowel in Limburg als daarbuiten zijn er trends en ontwikkelingen die van invloed (kunnen) zijn op de toekomstige situatie in Limburg. Limburg staat voor diverse grote maatschappelijke ontwikkelingen en opgaven, zoals de klimaatadaptatie, energietransitie, de transitie van het landelijk gebied, de woonopgave; opgaven gelijk aan die waar heel Nederland voor staat en opgaven specifiek voor Limburg; opgaven die vaak een ruimtelijke impact hebben of impact op de kwaliteit van de omgeving; opgaven die elkaar versterken of juist onderling botsen.

Het eerder genoemde Ruimtelijk Voorstel uit december 2023 geeft een overzicht van de belangrijkste opgaven in het fysieke domein, incl. vertaling daarvan naar concrete doelen. Die opgaven zijn beschreven vanuit drie perspectieven: perspectief voor landbouw en natuur; ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie; leefbare steden en regio's. Bijlage 3 van het Ruimtelijk Voorstel geeft een overzicht van alle doelen, incl. herkomst, status en zwaarte. Voor deze beschrijvingen van opgaven en doelen verwijzen we naar het Ruimtelijk Voorstel (<https://www.limburg.nl/onderwerpen/omgeving/regie-ruimteclaims/>).

Zoals gezegd zullen we voor de thema's uit de huidige POVI logisch voortbouwen op de inzichten die in de 12 thematische hoofdstukken zijn beschreven. Ingezet beleid en ingezette acties die bijdragen aan "het lonkende vergezicht" zoals dat in de POVI is geschetst (bijvoorbeeld rond energie, economie, de campus-ontwikkeling, water, natuur, brede welvaart, na-ijleffecten mijnbouw, Einsteintelecope) wordt uiteraard mee "herijkt", wellicht verder doorvertaald, maar niet per sé herzien.

Het gaat in alle gevallen om maatschappelijke vraagstukken en opgaven die op een regionaal (soms ook bovenregionaal) schaalniveau spelen en ook een aanpak vragen op regionaal of bovenlokaal schaalniveau om uiteindelijk op de juiste wijze via [grotendeels] lokale besluitvorming ingevuld dan wel gerealiseerd te worden. Provinciale regie op de ruimte zal dan ook gaan over keuzes en koersen die weliswaar altijd lokaal ergens "landen", maar primair op bovenlokaal schaalniveau afstemming behoeven.

Het verschil tussen de POVI 2021 en de aan te scherpen POVI zal daarmee vooral betrekking hebben op de gebiedsgerichte integratie van beleid, waarbij de samenhang tussen alle vraagstukken en opgaven voor de verschillende deelgebieden binnen onze provincie herleidbaar zal worden vertaald in een hoofdkoers voor de gewenste ontwikkeling. En waarbij keuzes gemaakt worden t.a.v. de benoemde schuurpunten en keuzevraagstukken.

Gebiedstypologie (historie en karakteristiek van een deelgebied) gaat daarbij een herkenbare rol spelen. Plankaarten die de integratie zichtbaar en concreter moeten maken zijn dus nodig. Zij mogen -zo is door Provinciale Staten opgemerkt- en zullen om die reden geen verrassing bevatten. De duiding en de keuzes die op basis van gecreëerde inzichten zullen worden gemaakt zijn vervolgens aan Provinciale Staten.

[Typ hier]

Steeds nadrukkelijker is het wenselijk om te komen tot een goede afstemming tussen gebruiksvormen van de ondergrond en tussen ondergrondse en bovengrondse functies van locaties en gebieden. De drie-dimensionele visievorming die daarvoor nodig is zal in de komende periode verder worden verdiept. We houden oog voor het verschil tussen de bodem (het bovenste deel van de ondergrond, de leeflaag) en de diepere ondergrond. Actuele inzichten rond bestaande onderwerpen als archeologie, ontgrondingen, grondwater en aardwarmte zullen we verwerken.

4 Het kader voor beoordeling en vergelijking

4.1. Essentie van het planMER: beoordeling van de effecten van beleidskeuzes

We gaan in de m.e.r. de effecten van (alternatieve) beleidskeuzes in beeld brengen, waar relevant en mogelijk per deelgebied.

Het beoordelingskader omvat in principe **alle aspecten** die relevant (kunnen) zijn voor het beoordelen van (leefomgevings)effecten en het maken van keuzes. Het beoordelingskader bevat vanwege de regelgeving aangaande m.e.r. tenminste alle relevante thema's binnen de fysieke leefomgeving. We streven ernaar om in de m.e.r. voor de aanscherping van de POVI ook de andere, voor de beleidskeuzes relevante thema's (sociaal, economisch) meenemen. Wij denken dat die keuze goed aansluit bij de doelstelling van de Omgevingswet, namelijk:

“Deze wet is, met het oog op duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu, gericht op het in onderlinge samenhang: a) bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, en b) doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften.” [Omgevingswet, artikel 1.3]

De beschrijving van de effecten zal vooral kwalitatief zijn, in de vorm van plussen en minnen. We gaan niet per deelgebied de plussen en minnen “verrekenen”. Dat doet immers geen recht aan het voorziene effect voor elke individuele indicator. Bovendien moet de planMER als bouwsteen voor de aan te scherpen POVI de onderleggers onder de keuzes helder maken, zodat zowel Gedeputeerde Staten als Provinciale Staten kunnen terugvallen op de bouwsteentjes onder de MERbouwsteen.

Onderdeel van de beoordeling is in elk geval het opstellen van een Passende Beoordeling. Dit is nodig vanwege de mogelijke gevolgen van het voorgenomen beleid voor Natura 2000 gebieden

4.2. Welke indicatoren gaan we gebruiken

In bijlage 2 is het beoordelingskader opgenomen dat we ten behoeve van het planMER POVI2021 gebruikt hebben. Het beschrijft per thema welke aspecten zijn meegenomen en hoe die zijn geconcretiseerd in de vorm van indicatoren.

Dat beoordelingskader is ook gebruikt om in de POVI2021 een ‘foto van Limburg’ te maken. Die foto zullen we opnieuw gebruiken, als referentie (0-situatie) in het planMER voor de aanscherping van de POVI. Waar nodig en mogelijk gaan we die foto actualiseren. Waar mogelijk gaan we die foto ook gebiedsgericht invullen.

Dit beoordelingskader vormt de methodische basis voor de aanpak van het planMER voor de aangescherpte POVI.

We zullen dat beoordelingskader bij aanvang van het traject nog tegen het licht houden. Dit doen we tegen de achtergrond van de vastgestelde beleidskaders en bijbehorende indicatoren uit het *Indicatorenplan Statenperiode 2023-2027*. Deze indicatoren vormen namelijk een gezamenlijke

[Typ hier]

feiten- en kennisbasis binnen de Provincie en worden opgenomen in het provinciale data-fundament. De (geo)data die in het kader van het MER verzameld en ontwikkeld wordt, zal weer opgenomen gaan worden in dit provinciale data-fundament.

Bijlage 1: Begrippen en afkortingen

Autonome ontwikkeling	Veranderingen die plaatsvinden, onafhankelijk van de realisatie van het planvoornemen.
Besluit m.e.r.	Het Besluit milieueffectrapportage (Besluit m.e.r.) is een algemene maatregel van bestuur (AMvB). Het Besluit m.e.r. is essentieel om te kunnen bepalen of bij de voorbereiding van een plan of een besluit een m.e.r.-(beoordelings)procedure moet worden doorlopen.
Bouwstenen	Thematische indeling van de onderwerpen uit de Omgevingsvisie. Deze worden daar verder uitgewerkt in ambitie, doel, opgaven en beleidsopties.
Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.)	Commissie van onafhankelijke deskundigen die het bevoegd gezag adviseert over de gewenste inhoud van het milieueffectrapport en in een latere fase in het toetsingsadvies over de kwaliteit van het milieueffectrapport.
Milieueffectrapportage (m.e.r.)	De procedure van milieueffectrapportage; een hulpmiddel bij de besluitvorming, dat bestaat uit het maken, beoordelen en gebruiken van een milieueffectrapport en het evalueren achteraf van de gevolgen voor het milieu van de uitvoering van de activiteit waarvoor een milieueffectrapport is opgesteld.
MER	Een openbaar document waarin van een voorgenomen activiteit of plan beoordeeld wordt op de effecten op de fysieke leefomgeving.
NRD	Notitie Reikwijdte en Detailniveau: Document waarin het bevoegd gezag het voornemen tot het opstellen van een MER bekendmaakt.
Passende Beoordeling	Met de Passende Beoordeling wordt gekeken of het voorgenomen beleid invloed heeft op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000 gebieden.
planMER	Een planMER is het rapport dat is vereist voor plannen die kaderstellend zijn voor toekomstige activiteiten.
POVI2021	Provinciale Omgevingsvisie Limburg: de nu geldende omgevingsvisie voor de provincie Limburg, vastgesteld in 2021.

[Typ hier]

Bijlage 2: Beoordelingskader planMER POVI 2021

In deze bijlage is het beoordelingskader opgenomen dat gehanteerd is t.b.v het PlanMER POVI2021.

De thema's zijn terug te vinden in de linker kolom. De kleuren maken het onderscheid tussen people (mens, geel), planet (omgeving, groen) en prosperity (welvaart, blauw) zichtbaar. Elk thema is hier onderverdeeld in aspecten (tweede kolom). Dit zijn als het ware subthema's; een verdere onderverdeling van thema. Voor elk aspect is een beknopte toelichting opgenomen, waarin aangegeven wordt wat er onder het aspect verstaan wordt. Voor sommige aspecten is hier ook specifiek ingegaan op de situatie in Limburg.

De meest rechter kolom bevat de indicatoren. Dit zijn meetbare gegevens of kaarten die uitdrukking geven aan het aspect. De indicatoren worden gebruikt om de beoordelingen en afwegingen in het MER te ondersteunen.

Thema	Aspect	Toelichting	Indicatoren
Gezonde, veilige leefomgeving	Kwaliteit lucht (NO ₂ , PM10, geur)	De kwaliteit van de lucht is een bepaalde factor voor onder andere de gezondheid van de mens. Hoge concentraties verontreinigende stoffen kunnen leiden tot luchtwegklachten. Geurhinder door bijvoorbeeld veehouderijen of vanuit de industrie vermindert het woongenot.	<ul style="list-style-type: none"> Gemiddelde concentraties fijnstof, stikstofoxiden; Ervaringen van geurhinder
	Geluidhinder	Overlast als gevolg van geluid kan uiteindelijk leiden tot gezondheidsklachten. Industrie en transport (weg, spoor en luchtvaart) zijn de voornaamste 'lawaaimakers' in Nederland. Stiltegebieden zijn gebieden waar mensen kunnen genieten van de rust en de stilte. Nabijheid van deze gebieden is positief voor de mate van geluidhinder.	<ul style="list-style-type: none"> Gemiddelde geluidbelasting Gemiddelde afstand tot stiltegebieden
	Bodemaspecten	Verontreinigingen in de bodem kunnen leiden tot gezondheidsproblemen. De opkomst van nieuwe, onbekende stoffen zoals PFAS maken dat bodemkwaliteit een aandachtspunt is voor de gezondheid van de mens.	<ul style="list-style-type: none"> Aantal Risicolocaties bodemverontreiniging
	Externe veiligheid	Externe veiligheid gaat over de risico's voor mens en milieu bij gebruik, opslag en vervoer van gevaarlijke stoffen. Het gaat bijvoorbeeld over de opslag van lpg en het transport van aardgas door hogedrukleidingen. Dit wordt doorgaans uitgedrukt in een plaatsgebonden risico (kans op een ongeval) en het groepsrisico (maatstaf voor de omvang van een ongeval).	<ul style="list-style-type: none"> Populatie binnen risicocontouren Overschrijding van normen
	Verkeersveiligheid	De Provincie Limburg heeft als doel om het aantal verkeersdoden op provinciale wegen terug te brengen naar 0. Dit is ondergebracht in het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Limburg (https://www.rovl.nl/). Het overgrote deel van de verkeersongelukken wordt veroorzaakt door menselijk gedrag. Maar ook de inrichting van wegen en infrastructuur heeft invloed op de verkeersveiligheid.	<ul style="list-style-type: none"> Aantal ongevallen op provinciaal wegennet
	Hoogwaterveiligheid	Door het veranderende klimaat is wateroverlast een urgent thema. Bij waterveiligheid wordt niet alleen gekeken naar de risico's op overstromingen, maar wordt ook expliciet rekening gehouden met de inrichting van gebieden en de gevolgen van eventuele rampen.	<ul style="list-style-type: none"> Omvang verhard oppervlak (stedelijk gebied) Overschrijding van Hoogwaterveiligheidsnormen
	Leefklimaat (hitte)	Door klimaatverandering komen hittegolven steeds vaker voor in ons land. Door de hitte kunnen mensen gezondheidsklachten zoals benauwdheid of slapeloosheid ervaren. Dit speelt voornamelijk in stedelijk gebied. Een inrichting met voldoende groen en water kan de hitte aanzienlijk verminderen.	<ul style="list-style-type: none"> Aantal Aandachtsgebieden hittestress Percentage groen/water per buurt

[Typ hier]

Aantrekkelijke leefomgeving	Kwaliteit woongebieden	De kwaliteit van de woonomgeving wordt bepaald door de aanwezigheid van kleine fysieke en sociale voorzieningen (parkeervoorzieningen, ontmoetingsplekken zoals parkjes, speelplaatsen, maatschappelijke voorzieningen e.d., de aanwezigheid van detailhandel etc.) en de uitstraling van de woonwijk.	<ul style="list-style-type: none"> Hoeveelheid groen in de wijk Nabijheid van (openbaar) groen Nabijheid van voorzieningen Mate van overlast
	Kwaliteit landelijk gebied	De leefomgeving buiten de woongebieden moet ook uitnodigend en toegankelijk zijn. De nabijheid van rustige en veilige gebieden stimuleert mensen om naar buiten te gaan en te bewegen. Het is wenselijk dat alle inwoners op een goede en aantrekkelijke manier in het buitengebied kunnen komen voor rust en recreatie.	<ul style="list-style-type: none"> Nabijheid van recreatiegebieden Nabijheid van natuurgebieden Landschappelijke belevingswaarde Vervuiling/verloedering
Wonen	Woningvoorraad in balans (aantal en kwaliteit)	Een goede woningvoorraad kenmerkt zich door de juiste balans tussen vraag en aanbod. Het gaat hierbij niet direct om het aantal woningen, maar juist om de typen. De ontwikkeling van de bevolkings- en huishoudenssamenstelling vraagt om aanpassing van de woningvoorraad.	<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkeling van de huishoudenssamenstelling Regionale verdeling van de woningvoorraad Verdeling huur/koop Tevredenheid met de woning
	Kwaliteit woning (energetisch / bouwkundig / levensloopbestendig)	Een tweede aspect binnen het thema wonen is de kwaliteit van de woning zelf. De energetische kwaliteit zegt iets over de energieprestaties van de woning en de mogelijkheden voor besparing. De bouwkundige kwaliteit is van belang voor de gezondheid van de bewoners.	<ul style="list-style-type: none"> Percentage energieneutrale woningen Percentage levensloopbestendige woningen.
Sociaal	Sociale levendigheid	Evenementen en andere sociale activiteiten voor verschillende doelgroepen (korte en lange termijn) in een gebied zorgen voor levendigheid en hebben economische en maatschappelijke betekenis.	<ul style="list-style-type: none"> Aantal evenementen per kwartaal Aantal culturele activiteiten Uitgaansmogelijkheden
	Sociale veiligheid	Sociale veiligheid heeft betrekking op de mate waarin iemand zich veilig voelt en beschermd is tegen gevaar dat veroorzaakt wordt door een individu en/of groep binnen een bepaalde ruimte en/of omgeving. Het begrip Sociale Veiligheid kan opgedeeld worden in een subjectief en objectief component: de mate waarin mensen de (on)veiligheid ervaren of beleven (subjectief) en aan de andere kant de kans op een daadwerkelijk delict (objectief).	<ul style="list-style-type: none"> Sociale controle Zichtbaarheid Sociale cohesie Veiligheidsgevoel Toegankelijkheid vluchtwegen/calamiteitenroutes Aanwezigheid potentiële daders.
	Sociale cohesie	Een goede sociale leefomgeving wordt ook gekenmerkt door sociale cohesie: de mate waarin bewoners van een buurt onderlinge betrokkenheid en binding met mensen in de buurt ervaren.	<ul style="list-style-type: none"> Aandeel vrijwilligerswerk Betrokkenheid lokale politiek Sport- en cultuurparticipatie Aantal sociale contacten Aantal (buurt)verenigingen Bewonersinitiatieven/participatie.
	Voorzieningenniveau	De nabijheid en omvang van voorzieningen heeft eveneens invloed op de kwaliteit van de leefomgeving. Voldoende voorzieningen zoals winkels, horeca of medische voorzieningen en een goede bereikbaarheid van deze voorzieningen zijn belangrijk bij de beoordeling van de leefomgeving.	<ul style="list-style-type: none"> Aantal voorzieningen in de omgeving Bereikbaarheid van voorzieningen Winkelleegstand

[Typ hier]

Ecologisch kapitaal	Kwaliteit Natura 2000-gebied	Dit aspect beschrijft de staat van de Natura 2000-gebieden. Deze natuurgebieden zijn onderverdeeld in habitat-typen. Voor elk habitatype is de verstoringsgevoeligheid bepaald. De mate van verstoring is een indicatie van de kwaliteit van het natuurgebied. Stikstofdepositie en verdroging zijn de verstoringsfactoren waar de grootste knelpunten optreden.	<ul style="list-style-type: none"> • oppervlaktes van de in stand te houden habitattypen; • aantallen van de in stand te houden VHR-soorten • Stikstofdepositie: over- resp. onderschrijding kritische depositiewaarde • Gemiddelde grondwaterstanden in en rond Natura 2000-gebied in relatie tot minimaal noodzakelijke grondwaterstanden
	Kwaliteit Natuurnetwerk	Het Natuurnetwerk Nederland is het geheel van bestaande en nieuwe aan te leggen natuurgebieden met een planologische bescherming in Omgevingsvisies. De Provincie is tezamen met Rijk en gemeenten verantwoordelijk voor de bescherming van dit netwerk. Voor subsidiëren van de afronding met nieuwe natuur, de natuurgerichte inrichting en het natuurbeheer zijn sinds de Decentralisatie van natuurtaken in 2011 alleen de provincies verantwoordelijk.	<ul style="list-style-type: none"> • Omvang van het Natuurnetwerk • Oppervlakte gerealiseerde nieuwe natuur • Oppervlakte onder gesubsidieerd natuurbeheer • Aantallen beschermde soorten afgezet tegen de referentiewaarden d.d. 1980 • Abiotische omstandigheden
	Samenhang Natuurnetwerk (mogelijkheden migratie/adaptatie flora en fauna)	Om flora en fauna beter bestand te laten zijn tegen veranderingen in de kwaliteit van het leefgebied (bijvoorbeeld als gevolg van verandering van het klimaat, maar ook veranderingen wat betreft grondwaterstanden etc.) en om populaties te beschermen tegen effecten van isolatie (bijv. a.g.v. inteelt /genetic drift e.d.) is een samenhangend netwerk van natuurgebieden noodzakelijk, zonder onoverbrugbare barrières; met voldoende mogelijkheden tot migratie.	<ul style="list-style-type: none"> • Oppervlakte geschikte stepping stones tussen natuurgebieden in het NNN • Aantallen onoverbrugbare barrières tussen natuurgebieden behorend tot het NNN • Verspreiding van natuurgebieden
	Biodiversiteit	Biodiversiteit is de overkoepelende term voor de verscheidenheid aan soorten en habitattypen die er op aarde zijn. Biodiversiteit draagt bij aan schoon water, vruchtbare grond, een stabiel klimaat en levert tal van ecosystemendiensten (zoals bestuiving van landbouwgewassen). De laatste eeuwen is de biodiversiteit flink achteruit gegaan; dit proces gaat de laatste decennia met name buiten de natuurgebieden in een flink tempo door.	<ul style="list-style-type: none"> • Verspreiding beschermde dier- en plantensoorten. • Soortenrijkdom van natuurgebieden in en buiten het NNN • Aantallen/verspreiding invasieve exoten

[Typ hier]

Energie & grondstoffen	Emissie broeikasgassen / aandeel duurzame energie	De sterk toegenomen uitstoot van broeikasgassen in de laatste decennia heeft er toe geleid dat de aarde opwarmt en het klimaat verandert. Het terugdringen van deze emissies is van groot belang om verdere opwarming tegen te gaan. Het klimaatakkoord van Parijs bevat hiervoor de mondiale afspraken. Door meer gebruik te maken van duurzame energie daalt de uitstoot van broeikasgassen.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitstoot CO₂ • Aandeel duurzame energie
	Energiegebruik	Het totale gebruik van energie is een belangrijke indicator voor dit thema. Het zegt iets over de mate van besparing van energie. Een afname van het energiegebruik maakt ook de opgave voor de energietransitie kleiner.	<ul style="list-style-type: none"> • Totale energiegebruik • Gemiddeld energiegebruik per inwoner • Gemiddeld energieverbruik per m² bedrijvigheid
	Gebruik primaire grondstoffen	Het gebruiken van primaire grondstoffen moet verder teruggebracht worden om de aarde minder uit te putten. Dit kan bereikt worden door meer circulair te werken. Het recyclen van afval en grondstoffen vermindert de milieubelasting. (http://limburgcirculair.com/)	<ul style="list-style-type: none"> • Grondstoffengebruik
	Drinkwatervoorziening (voorraad grondwater)	Water is misschien wel de belangrijkste 'grondstof' voor de mens. Vanuit het diepe grondwater onttrekken drinkwaterbedrijven water voor al onze voorzieningen. Groei van het aantal inwoners en van activiteiten maakt dat er steeds meer vraag naar water is. De voorraad van het diepe grondwater is een belangrijk onderdeel van onze grondstoffen	<ul style="list-style-type: none"> • Omvang drinkwatervoorraad
Bodem, water & ondergrond	Kwaliteit diepe grondwater	De kwaliteit van het grondwater is een belangrijk aspect voor mens en milieu. De laatste tijd zijn er steeds meer zorgen over de kwaliteit. Door toenemende verontreinigingen van onbekende stoffen treedt er steeds meer 'vergrijzing' van het grondwater op.	<ul style="list-style-type: none"> • Percentage dat voldoet aan KRW-normen
	Kwaliteit oppervlaktewater	De kwaliteit van oppervlaktewater is van belang voor mens en natuur. Het gaat om de chemische kwaliteit, biologische kwaliteit en de fysische kwaliteit (temperatuur)	<ul style="list-style-type: none"> • Percentage 'voldoet aan KRW-normen • Kwaliteit zwemwater
	Grondwaterstanden	Het ondiepe grondwater is een belangrijke bron voor onze natuur. Voor het telen van gewassen en het behoud van bepaalde natuurtypen mogen de grondwaterstanden niet te ver 'wegzakken'.	<ul style="list-style-type: none"> • Gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand • Gemiddelde laagste grondwaterstand
	Kwantiteit (ruimte voor) oppervlaktewater	De omvang van het oppervlaktewater is om meerdere redenen een belangrijke factor. Voor de grote rivieren is dit van belang voor de transportfunctie. Voor de kleinere waterstromen is voldoende omvang en ruimte van belang voor behoud van de ecologie en landschap. Grotere omvang maakt water ook robuuster. Daarnaast heeft water een verkoelende functie in en rond stedelijk gebied.	<ul style="list-style-type: none"> • Omvang oppervlaktewater

[Typ hier]

	Klimaatbestendige watersystemen	Klimaatverandering zorgt voor grotere fluctuaties. Perioden van grote droogte komen vaker voor en regenbuien worden steeds heviger. Het watersysteem moet voldoende robuust zijn om deze fluctuaties op te vangen. Het lokaal opvangen en laten infiltreren van regenwater helpt om de effecten van droogte te verminderen. Het inrichten van overloopgebieden geeft oppervlaktewater de benodigde ruimte bij hevige regenval.	<ul style="list-style-type: none"> • Voldoen aan normen regionale wateroverlast
	Bodem- en grondwaterkwaliteit (chemisch / fysisch)	De chemische en fysische kwaliteit van de bodem is een belangrijk milieuaspect. Een goede bodemkwaliteit is van belang voor de vruchtbaarheid van de grond en de kwaliteit van de gewassen. Door onder andere het gebruik van bestrijdingsmiddelen staat de bodem- en grondwaterkwaliteit onder druk.	<ul style="list-style-type: none"> • (Risico op) verontreinigingen • Aandeel chemische stoffen in bodem en grondwater
	Bodemstabiliteit (erosie / beweging)	Naast de chemische en fysische kwaliteit van de bodem is ook erosie en bodembeweging een belangrijk element. Opkomend grondwater in de oude mijnstreek zorgt bijvoorbeeld voor lichte bodemstijging in Limburg.	<ul style="list-style-type: none"> • Mate van bodembeweging • Mate van bodemstabiliteit
Historisch kapitaal	Archeologische waarden	De aan- of afwezigheid van archeologische resten in de ondergrond weegt ook mee bij het maken van keuzes bij ruimtelijke ontwikkelingen. De waarde van het bodemarchief kan worden aangetast door grondwerk (zoals diep ploegen), verlaging van de grondwaterstand (kans op oxidatie van organisch archeologisch materiaal) of juist extreme ophoging van het maaiveld.	<ul style="list-style-type: none"> • Bescherming van archeologische waarden • Beleving en bewustwording van bodemarchief (of behoud en ontwikkeling archeologisch erfgoed?)
	Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische waarden zoals monumenten (van Rijk, provincie of gemeente), beschermde stads- en dorpsgezichten en cultuurhistorisch waardevolle structuren in het landschap worden via wet- en regelgeving beschermd.	<ul style="list-style-type: none"> • Behoud en ontwikkeling cultuurhistorische waarden /erfgoed • Benutting van monumenten
	Aardkundige waarden	Aardkundige waarden zijn de onderdelen van het landschap die iets vertellen over de natuurlijke (geomorfologische) ontstaansgeschiedenis van een gebied. Limburg kent de oudste geologische afzettingen van Nederland. Deze zijn voornamelijk ontstaan door de vroegere Rijn en de Maas. Dit uit zich in kenmerkende landschappen, zoals de Maasduinen en –terrassen.	<ul style="list-style-type: none"> • Zichtbaarheid / herkenbaarheid aardkundige waarden
	Landschappelijke waarden	Het landschap is de resultante van ondergrond en historisch gebruik. Van waarde is de herkenbaarheid daarvan. Landschappelijke waarden dragen bij aan de kwaliteit van de (leef)omgeving.	<ul style="list-style-type: none"> • Behoud landschappelijk karakter

[Typ hier]

Vestigingsklimaat	Werklocaties in balans	Het aanbod aan werk wordt mede bepaald door de beschikbaarheid van (passende) werklocaties. Ruimte voor bedrijvigheid in de juiste categorie en op de juiste plek. Op dit moment ligt er niet zozeer een opgave voor uitbreiding van het aanbod, maar meer om het bestaande aanbod beter aan te laten sluiten op de vraag van de markt.	<ul style="list-style-type: none"> • (kwalitatief en kwantitatief) Aanbod aan werklocaties/bedrijventerrein
	Arbeidspotentieel	Een tweede aspect voor het vestigingsklimaat is het arbeidspotentieel van de bevolking. Voldoende personeel met de juiste opleiding en kwalificaties bepalen mede of de provincie een aantrekkelijke vestigingslocatie voor een bedrijf is. Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking speelt hier eveneens een belangrijke rol.	<ul style="list-style-type: none"> • Omvang beroepsbevolking • Opleidingsniveau van de beroepsbevolking
	Bereikbaarheid werklocaties	Voor het goed functioneren van bedrijven en de economie in zijn geheel is een kwalitatief hoogwaardig logistiek netwerk van groot belang. De bereikbaarheid van werklocaties voor personen en goederen wordt bepaald door de kwaliteit van de infrastructurele systemen.	<ul style="list-style-type: none"> • Nabijheid hoofdwegenet • Nabijheid OV-voorzieningen • Nabijheid lucht-, spoor- en vaarwegennet • Nabijheid van multimodale overslagterminals • Gemiddelde reistijd woon-werkverkeer
	Topsectoren	De topsectoren van Limburg hebben een bekendheid die verder gaat dan de eigen provincie. Het landbouwcluster rond Venlo kent (inter)nationaal aanzien en ook Chemelot en VDL Nedcar zijn nationaal en internationaal bekend.	<ul style="list-style-type: none"> • Concurrentiekracht / Winstgevendheid • Internationale positie • Innovatieve producten
Werk & Inkomen	Vrij besteedbaar inkomen	Het aspect 'vrij besteedbaar inkomen' geeft uitdrukking aan de impact die maatregelen kunnen hebben op het vermogen van de inwoners. Maatregelen voor bijvoorbeeld nieuwe voorzieningen of het opwekken van duurzame energie kunnen zo beoordeeld worden op de financiële consequenties voor de inwoners van Limburg.	<ul style="list-style-type: none"> • Gemiddeld inkomen per huishouden • Omvang vaste lasten
	Omvang van de werkgelegenheid	Het totaal aantal banen is een belangrijke graadmeter voor de economie van de provincie. Een aanbod aan banen trekt potentiële werknemers naar het gebied of biedt werklozen kansen om aan het werk te gaan. In 2018 waren er in Limburg ruim 520.000 arbeidsplaatsen. Sinds 2016 groeit het aanbod aan werk.	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal banen • Werkloosheidspercentage

[Typ hier]

	Werkgelegenheid in balans (ruimtelijk / opleidingsniveau)	Het totaal aantal banen binnen de provincie zegt niet alles over de werkgelegenheid. Waar deze werkgelegenheid te vinden is, is ook van belang. Een goede spreiding van de werkgelegenheid door de provincie, zorgt er voor dat er ook (voldoende) werk te vinden is in de woonomgeving van de inwoners van Limburg. Naast balans in de spreiding van werkgelegenheid dient er ook een balans te zijn tussen het aanbod van werk en het opleidingsniveau van de bevolking.	<ul style="list-style-type: none"> Aantal beschikbare banen binnen 20 km Spanningsindicator Arbeidsmarkt (UWV)
Opleiding & Netwerken	Opleidingen en ontplooiingsmogelijkheden	De ruimte en mogelijkheden voor scholing en opleiding is een belangrijk aspect voor de Limburgse economie. Naast dat dit bijdraagt aan het vestigingsklimaat, is dit ook voor potentiële inwoners een aspect dat meeweegt in de keuze om wel of niet naar Limburg te verhuizen.	<ul style="list-style-type: none"> Aantal opleidingsplaatsen Nabijheid van scholen en universiteiten
	Kennisnetwerk	Een uitgebreid kennisnetwerk is van belang voor de innovatie en ontwikkeling binnen de provincie. Kennisnetwerken kunnen zich concentreren rond een bepaald thema, zoals bij de agrofood campus in Venlo. Voor bedrijven in deze sector wordt dit een 'hotspot' vanwege de clustering van kennis op één locatie. Een kennisnetwerk kan ook ontstaan door goede verbindingen tussen hogescholen en universiteiten, zoals rond Maastricht.	<ul style="list-style-type: none"> Aanwezigheid kennis campussen Aanwezigheid Triple Helix aanpak
	Fysieke netwerken (energie / data)	Goede verbindingen en een betrouwbaar netwerk zijn belangrijke factoren voor bedrijven bij de keuze voor een vestigingslocatie. Clustering van bedrijven binnen een bepaalde sector of rond een thema komt dan ook steeds vaker voor.	<ul style="list-style-type: none"> Dekkingsgraad mobielnetwerk Nabijheid
Bereikbaarheid	Doorstroming (inter-) nationale en regionale infra	Een goede bereikbaarheid betekent dat er een goede doorstroming op de weg moet zijn. Limburg kent enkele rijkswegen, waarvan de A2 de belangrijkste is. Knelpunten in de doorstroming zijn er op plaatsen waar veel vrachtverkeer (Noord-Limburg) of veel landbouwverkeer is.	<ul style="list-style-type: none"> I/C-verhoudingen op nationaal wegennet I/C-verhoudingen op regionaal wegennet Aandeel vrachtverkeer
	Multimodale bereikbaarheid	Dit aspect betreft de mogelijkheid om zich te verplaatsen door middel van verschillende vervoersvormen. Multimodale bereikbaarheid geeft mensen mogelijkheden om andere vervoersmiddelen te kiezen.	<ul style="list-style-type: none"> Modal split (verdeling tussen vervoerstypen) Aantal (snel)fietsroutes Nabijheid OV
	Kwaliteit logistieke knooppunten	Logistieke knooppunten brengen meerdere vervoersvormen bij elkaar. Hiermee verbetert de bereikbaarheid van Limburg. Bij deze knooppunten kunnen mensen overstappen op andere modaliteiten. De beschikbaarheid van voorzieningen zoals horeca en detailhandel en de uitstraling van deze knooppunten dragen bij aan de kwaliteit hiervan.	<ul style="list-style-type: none"> Overstapmogelijkheden Waardering van OV-hubs

[Typ hier]

	Bereikbaarheid internationaal	De internationale bereikbaarheid is belangrijk voor zowel inwoners als bedrijven. Via wegen , water ,spoor, lucht en buisleidingen kent Limburg diverse verbindingen met Duitsland en België. Maastricht Aachen Airport (MAA) is de luchthaven binnen de provincie, op korte afstand zijn ook Eindhoven Airport en vliegveld Weeze gelegen.	<ul style="list-style-type: none">• Verbindingen met het buitenland (via wegen, water, spoor, lucht en buisleidingen)
--	-------------------------------	---	---